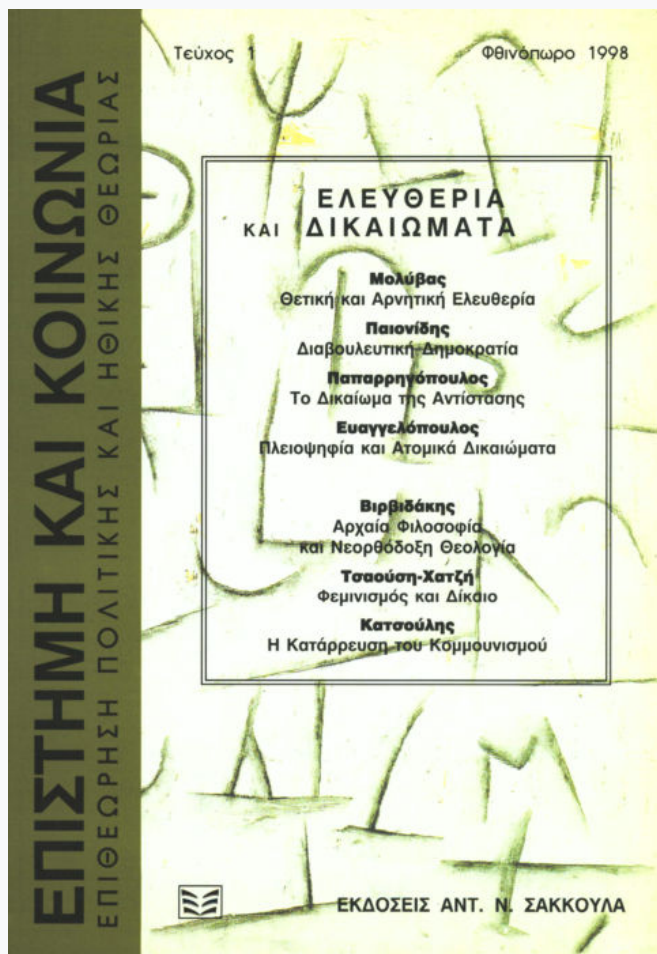

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 1 (1998)

Ελευθερία και Δικαιώματα

Εξευρωπαϊσμος, θεσμοί και πολιτική ανάλυση

Κώστας Λάβδας

doi: [10.12681/sas.688](https://doi.org/10.12681/sas.688)

Copyright © 2015, Κώστας Λάβδας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λάβδας Κ. (2015). Εξευρωπαϊσμος, θεσμοί και πολιτική ανάλυση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 1, 163–172. <https://doi.org/10.12681/sas.688>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

Εξευρωπαϊσμός, θεσμοί και πολιτική ανάλυση

Κώστας Λάβδας*

- Andersen, S. & Eliassen, K. eds. (1993). *Making Policy in Europe: The Europeanification of National Policy-Making*. London: Sage.
- Carlsnaes, W. & Smith, S. eds. (1994). *European Foreign Policy: The EC and Changing Perspectives in Europe*. London: Sage.
- Greenwood, J. (1997). *Representing Interests in the European Union*. London: Macmillan.
- Kassim, H. & Menon, A. eds. (1996). *The European Union and National Industrial Policy*. London: Routledge.
- Marks, G., Scharpf, F.W., Schmitter, P.C., & Streeck, W. (1996). *Governance in the European Union*. London: Sage.
- Mény, Y. et al. (1997). *Adjusting to Europe: The Impact of the European Union on National Institutions and Policies*. London: Routledge.
- Rometsch, D. & Wessels, W. eds. (1996). *The European Union and Member States: Towards Institutional Fusion?* Manchester: Manchester University Press.
- Schneider, H. & Wessels, W. eds. (1994). *Foederale Union: Europas Zukunft?* Muenchen: Beck.

* Λέκτωρ Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο της Δυτικής Αγγλίας.

Η Ευρωπαϊκή ενοποίηση συνιστά σήμερα μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις για την πολιτική επιστήμη και την εφαρμοσμένη πολιτική θεωρία. Η εξήγηση του μετασχηματισμού των σχέσεων οικονομικής ολοκλήρωσης, Ευρωπαϊκών θεσμών και εθνικών πολιτικών συστημάτων θέτει μία σειρά από κρίσιμα αναλυτικά και μεθοδολογικά ζητήματα. Βέβαια, οι σχέσεις Ευρωπαϊκής ενοποίησης και πολιτικής ανάλυσης γνώρισαν διακυμάνσεις. Οι σχέσεις αυτές μπορούν να ειπωθούν, κάπως σχηματικά, σε τρεις περιόδους.

Η πρώτη περίοδος χαρακτηρίζεται από το διάλογο μεταξύ φεντεραλισμού και νεολειτουργισμού ως θεωρητικών προσεγγίσεων με εφαρμογή στην Ευρωπαϊκή ενοποίηση. Τόσο στο θεωρητικό-ακαδημαϊκό όσο και στο πρακτικό-πολιτικό επίπεδο ο νεολειτουργισμός άσκησε σημαντική επιρροή στις δεκαετίες του πενήντα και του εξήντα. Τα εννοιολογικά του εργαλεία μπορούσαν να συνεισφέρουν ουσιαστικά στην ερμηνεία της σταδιακής διαδικασίας οικονομικής ολοκλήρωσης πρώτα μέσω της ΕΚΑΧ και λίγο αργότερα μέσω της ΕΥΡΑΤΟΜ και της ΕΟΚ. Οι προσπάθειες θεωρητικοποίησης της προόδου της ενοποίησης παραχώρησαν τη θέση τους σε έναν έντονο εμπειρισμό στη δεκαετία του εβδομήντα, η οποία σηματοδεύτηκε από την επιβράδυνση και μερική υποχώρηση της διαδικασίας ενοποίησης. Μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση, οι περισσότερες χώρες-μέλη της ΕΟΚ υιοθέτησαν πολιτικές που ερχόταν σε αντίθεση με το πνεύμα και το γράμμα της Κοινοτικής νομοθεσίας. Με αποτέλεσμα την 'επανεθνικοποίηση' όψεων της οικονομικής πολιτικής των Ευρωπαϊκών κρατών. Στην πολιτική ανάλυση της ενοποίησης, ο εμπειρισμός της δεκαετίας του εβδομήντα πήρε δύο μορφές. Παρατηρούμε, αφενός, πληθώρα μελετών των διαδικασιών λήψης αποφάσεων σε συγκεκριμένους τομείς Ευρωπαϊκών πολιτικών χωρίς την αναζήτηση συνδέσεων και σχέσεων μεταξύ των τομέων και χωρίς την απόπειρα ένταξης αυτών των μελετών σε ευρύτερα εξηγητικά πλαίσια. Αφετέρου, σε ένα γενικευτικό επίπεδο, η ανάλυση των διακρατικών σχέσεων μέσα στην Κοινότητα πήρε τη θέση του προηγούμενου θεωρητικού διαλόγου για τους παράγοντες που καθορίζουν την πορεία και τα χαρακτηριστικά της ενοποίησης. Το Ευρωπαϊκό θεσμικό και πολιτικό οικοδόμημα προσεγγίστηκε ως επιφανόμενο των σχέσεων μεταξύ εθνικών κρατών που αποφασίζουν να συνεργαστούν σε ορισμένους τομείς, χωρίς, ωστόσο, να μετασχηματίζονται θεσμικά και χωρίς να παραχωρούν πλευρές της εθνικής κυριαρχίας.

Η αντιστροφή των τάσεων 'επανεθνικοποίησης' των εθνικών πολιτικών στην δεκαετία του ογδόντα, πολύ χαρακτηριστικά με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη στα μέσα της δεκαετίας, και η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

στην αρχή της δεκαετίας του ενενήντα επανέφεραν στο προσκήνιο το θεωρητικό προβληματισμό για το Ευρωπαϊκό οικοδόμημα και τη διαδικασία μετασχηματισμού του (για τις οικονομικές όψεις της ενοποίησης από τα μέσα της δεκαετίας του ογδόντα δες Tsoukalis 1997, Molle 1997). Τα βιβλία που παρατίθενται στην αρχή αυτού του σύντομου βιβλιογραφικού δοκιμίου, διαφέρουν ως προς τις όψεις του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος που φιλοδοξούν να καλύψουν, τα συνδέει όμως ο κοινός στόχος της χρησιμοποίησης της πολιτικής επιστήμης για την ανάλυση των αλλαγών στο θεσμικό οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και των σχέσεών του με τα κράτη-μέλη και τους θεσμούς τους.

Ειδικότερα, οι εκδόσεις αυτές – παρ' όλες τις διαφορές τους – συγκλίνουν στην επιλογή του πρίσματος μέσα από το οποίο προσεγγίζουν το Ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Εστιάζουν στη διαδικασία εξευρωπαϊσμού των εθνικών παραμέτρων, και διερευνούν κυρίως τη θεσμική διάσταση του εξευρωπαϊσμού και την διαπλοκή Ευρωπαϊκών και εθνικών θεσμών.

Ο εξευρωπαϊσμός και η ανάλυση των ευρωπαϊκών πολιτικών συστημάτων.

Η συγκριτική πολιτική ανάλυση των Ευρωπαϊκών συστημάτων δεν είναι δυνατόν να νοηθεί σήμερα χωρίς τη διερεύνηση της επίδρασης και των διαπλοκών Ευρωπαϊκής ενοποίησης και 'εσωτερικής' πολιτικής. Ο ίδιος ο διαχωρισμός, όπως θα δούμε, καθίσταται προβληματικός στο μέτρο που η 'εσωτερική' πολιτική δυναμική καθορίζεται αλλά και συμπράττει στον επανακαθορισμό των Ευρωπαϊκών εξελίξεων (δες Sbragia 1992, Hix 1994, Ladrech 1994, Rometsch & Wessels 1996). Επιλέγοντας να εσιτάσουμε στον εξευρωπαϊσμό, μετατοπίζουμε το ερευνητικό πεδίο από την ενασχόληση με το επίπεδο της ΕΕ ή διαζευκτικά, με το επίπεδο του κράτους-μέλους, στην ανάλυση των διαδράσεων που οδηγούν στον μετασχηματισμό των σχέσεων μεταξύ εθνικού και Ευρωπαϊκού επιπέδου. Η έρευνα για τη διαδικασία εξευρωπαϊσμού εμπεριέχει δύο αναλυτικά βήματα: τη διερεύνηση της επίδρασης του Ευρωπαϊκού στο εθνικό επίπεδο, και την εξέταση της διαπλοκής των επιπέδων και των διαδράσεων στη διαμόρφωση πολιτικών. Το βιβλίο των Marks, Scharpf, Schmitter και Streeck (1996) αποτελεί μία εξαιρετικά ενδιαφέρουσα απόπειρα συνολικής αποτίμησης της 'πολυεπίπεδης' διαμόρφωσης πολιτικής στη σημερινή ΕΕ. Διεξοδικές αναλύσεις της επίδρασης της ΕΕ σε επιμέρους εθνικές πολιτικές περιέχονται στους τόμους που επιμελή-

θηκαν οι Andersen & Eliassen (1993), Kassim & Menon (1996) και Meny κ.α. (1997). Οι αναλύσεις και στους τρεις τόμους είναι θεωρητικά εκλεπτυσμένες, τοποθετούν τις επιμέρους περιπτώσεις σε συγκριτικά και θεωρητικά πλαίσια και αποφεύγουν τον πειρασμό της εξηγητικής επίκλησης 'ιδιαιτεροτήτων' των εθνικών περιπτώσεων, επίκλησης που ενίοτε καλύπτει την έλλειψη συγκριτικής και θεωρητικής προοπτικής.

Αυτό που ορίζεται στη σχετική συζήτηση ως εξευρωπαϊσμός μπορεί να εξειδικευθεί σε μία σειρά παραμέτρους.

1. Επίδραση στους εθνικούς θεσμούς και πολιτικές. Αυτή η επίδραση μπορεί να αφορά τη χωρική οργάνωση της κρατικής εξουσίας (ενίσχυση της περιφέρειας και της τοπικής αυτοδιοίκησης και συμμετοχή τους σε Ευρωπαϊκές διαδικασίες λήψης αποφάσεων), αλλά εκτείνεται και γενικότερα στη διοικητική μεταρρύθμιση, το συνταγματικό πλαίσιο και την έννοια του πολίτη (δες Machin 1990, Ladrech 1994, Goldsmith 1993, Marks κ.α. 1996).

2. Επίδραση στις στρατηγικές εθνικών δρώντων. Ο εξευρωπαϊσμός των στρατηγικών των οργανωμένων συμφερόντων, για παράδειγμα, μορφοποιείται σε διάφορα επίπεδα, και αφορά στον προσανατολισμό στο Ευρωπαϊκό σύστημα λήψης αποφάσεων όσο και στη διαφοροποίηση, αν και όχι απαραίτητα χαλάρωση, των σχέσεων με τους εθνικούς θεσμούς (δες Greenwood 1997, Lavdas 1997, Andersen & Eliassen 1993, 1991).

3. Δημιουργία νέων θεσμών στο εθνικό επίπεδο. Ο κατεξοχήν χώρος στον οποίο παρατηρούμε ανάδειξη νέων θεσμών είναι οι μορφές έμμεσης κρατικής παρέμβασης στην οικονομία. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι εν λόγω μορφές προκύπτουν από ένα συνδυασμό διεθνών πιέσεων, πολιτικών ισορροπιών και επικρατουσών θεωρητικών απόψεων. Η επικράτηση διάφορων μέτρων και θεσμών ρύθμισης (regulatory agencies) που συνόδεψαν τις ολιγές ή μερικές ιδιωτικοποιήσεις και η ενδυνάμωση και επέκταση της πολιτικής ανταγωνισμού (competition policy) αποτελούν κύρια παραδείγματα. Στο εθνικό επίπεδο, οι θεσμικές όψεις του οικονομικού μετασχηματισμού περιλαμβάνουν τη δημιουργία εθνικών αρχών ανταγωνισμού ακόμη και σε χώρες στις οποίες δεν υπήρχαν τέτοια θεσμικά όργανα, και την ανάδειξη άλλων ρυθμιστικών αρχών με σκοπό την έμμεση παρέμβαση της δημόσιας εξουσίας σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας (δες McGowan & Wilks 1995, Lavdas & Mendrinou 1995, Lavdas 1996, Hancher σε Kassim & Menon 1996, Amato σε Meny κ.α. 1997, Majone 1996). Σ' αυτή τη διαδικασία, οι Ευρωπαϊκοί θεσμοί και το Ευρωπαϊκό δίκαιο παίζουν το ρόλο ενδιάμεσων μεταβλητών,

οι οποίες επηρεάζουν τον τρόπο και το χρόνο των εθνικών απαντήσεων στις διεθνείς οικονομικές προκλήσεις.

4. Επίδραση στην εξωτερική πολιτική των κρατών-μελών της ΕΕ. Ο τόμος που επιμελήθηκαν οι Carlsnaes & Smith (1994) προτείνει μία τολμηρή ερμηνεία του παρόντος και της προοπτικής του εξευρωπαϊσμού της εξωτερικής πολιτικής. Βασιζόμενοι στο έργο των θεωρητικών των διεθνών διαδικασιών εκμάθησης και θεσμοποίησης (Rosenau, Risse-Kappen, Wendt), οι Carlsnaes, Smith και οι συνεργάτες τους αναλύουν μία σειρά παράγοντες που ευνοούν τη σύγκλιση των εξωτερικών πολιτικών των μελών της ΕΕ. Μερικοί παράγοντες είναι 'εξωτερικοί', και αντιμετωπίζονται από τα εθνικά κέντρα λήψης αποφάσεων με όρους κόστους-οφέλους ή ορθολογικής επιλογής. Άλλοι 'εσωτερικεύονται', συν-διαμορφώνουν την εθνική βούληση και επιδρούν ως παράγοντες εξευρωπαϊσμού απέναντι σε ιστορικές παραδόσεις με φυγόκεντρες επιρροές για το Ευρωπαϊκό σύστημα ασφάλειας και συνεργασίας. Αυτή η θεωρητική προσέγγιση διευκολύνεται από το γεγονός ότι ακόμη και οι νεορεαλιστές παραδέχονται σήμερα ότι οι σκοποί των οποίους επιχειρούν να πετύχουν τα κράτη είναι διάφοροι συνδυασμοί μεγιστοποίησης ισχύος (power) και ευημερίας (welfare) (δες Gilpin 1981: 20). Η ταύτιση των κρατικών σκοπών με την μεγιστοποίηση της ισχύος είναι μία απλουστευτική και ντετερμινιστική φόρμουλα (Gilpin 1981: 87).

5. Εξίσου σημαντική είναι η σχέση εξευρωπαϊσμού και πολιτικής κουλτούρας. Μία σύντομη και σχηματική διαπραγμάτευση υποδεικνύει τρεις, τουλάχιστον, ερευνητικές περιοχές. Καταρχήν οι θεσμικοί μετασχηματισμοί επηρεάζουν τα περιβάλλοντα μέσα στα οποία διαμορφώνονται οι σχέσεις των υποκειμένων με την πολιτική και οι αξιακοί προσανατολισμοί. Όπως μας υπενθύμισε πρόσφατα ο Giovanni Sartori, οι πολιτικοί θεσμοί διαμορφώνουν κίνητρα συμπεριφοράς και επαναπροσανατολίζουν τις πολιτικές συμπεριφορές ατόμων και ομάδων (δες Sartori, 1996). Κατά δεύτερο λόγο, οι Ευρωπαϊκοί νόμοι, θεσμοί και διαδικασίες διαμεσολαβούν παγκόσμιες τάσεις, π.χ. στην απελευθέρωση των επικοινωνιών και τον μετεξελισσόμενο ρόλο των ΜΜΕ. Ζητήματα (όπως η αισθητική και διανοητική ευτέλεια των ΜΜΕ) που απασχολούν την κριτική σκέψη στην Ελλάδα αποτελούν εκφάνσεις ενός ευρωπαϊκού και διεθνούς φαινομένου που σχετίζεται με τις νέες μορφές διαπλοκής του τοπικού και του παγκόσμιου και το οποίο εκφράζεται με την κυριαρχία του φορμαλισμού της εικόνας και την συνακόλουθη εξασθένηση των κριτικών προσανατολισμών στα αντικείμενα (δες Mowlana κ.α. 1992, Cvetkovich & Kellner 1996) - τάσεις που πρέπει να συνυπολογιστούν για μία

αποτίμηση του ρόλου των ραγδαίων μετασχηματισμών στις επικοινωνίες, οι οποίοι βέβαια εμπεριέχουν την καταρχήν θετικότατη δυναμική ενός δυναμικού πλουραλισμού της πληροφορίας. Οι τόμοι των Andersen & Eliassen (1993) και Kassim & Menon (1996) περιέχουν σημαντικές μελέτες του ρόλου του Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου στις αλλαγές στα ΜΜΕ, τις τηλεπικοινωνίες και την πληροφορική. Τέλος, μία τρίτη όψη των σχέσεων εξευρωπαϊσμού και πολιτικής κουλτούρας αφορά τις εσωτερικές δομές υποδοχής και τις αντιστάσεις που εμφανίζονται ιδιαίτερα σε χώρες στις οποίες η σύγχρονη πολιτική ιστορία ευνόησε την ανάπτυξη πολιτισμικών ρευμάτων στα οποία κυριαρχεί μία επιφυλακτική στάση απέναντι στους Ευρωπαϊκούς μετασχηματισμούς. Μία προσεκτική ανάγνωση του τόμου που επιμελήθηκαν οι Rometsh & Wessels (1996) υποδεικνύει ότι τέτοια φαινόμενα παρουσιάζονται σε αρκετές χώρες της ΕΕ, αλλά είναι γεγονός ότι η Νότια Ευρώπη, λόγω της σχετικά πρόσφατης μετάβασης στη δημοκρατία και παγίωσης της, εμφανίζει ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες εκφάνσεις τέτοιων φαινομένων (για τη διαδικασία παγίωσης της δημοκρατίας στη Ν. Ευρώπη, δεξ Gunther, Diamandouros & Puhle 1995).

Θεσμική διαπλοκή και σύγκλιση

Η ανάλυση των θεσμικών σχέσεων και διαπλοκών μεταξύ του Ευρωπαϊκού και του εθνικού επιπέδου βασίζεται σε σημαντικό βαθμό στις θεωρητικές συζητήσεις που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια του νέου ινστιτούσιοναλισμού (NI) στην πολιτική επιστήμη. Στο NI οι θεσμοί παίζουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή συνεργατικών λύσεων στις σχέσεις μεταξύ ορθολογικών δρώντων είτε ως εξωτερικές παράμετροι (με την ικανότητά τους να παρέχουν σημεία αναφοράς) είτε με την εσωτερίκευση θεσμικών κανόνων από τους δρώντες (δεξ March & Olsen 1984, Steinmo, κ.ά. 1992). Ο τόμος των Rometsh & Wessels (1996) περιέχει διεξοδικές συζητήσεις των επιδράσεων του νέου ινστιτούσιοναλισμού στην ανάλυση του εξευρωπαϊσμού ενώ ο τόμος που επιμελήθηκαν οι Schneider & Wessels (1994) επικεντρώνει στις σχέσεις θεσμικής ανάλυσης και αποκεντρωμένων φεντεαλιστικών μοντέλων όπως αυτά εφαρμόζονται στην περίπτωση της ΕΕ. Ιδιαίτερα τα κείμενα του Wessels (στο Rometsch & Wessels 1996 και στο Schneider & Wessels 1994) και του Schmitter (στο Meny κ.α. 1997 και στο Marks κ.α. 1996) αποτελούν ουσιαστικές συμβολές στη θεωρητική συζήτηση για το υπό διαμόρφωση πολιτικό σύστημα της ΕΕ. Η σταδιακή 'θεσμική συγχώνευση' (institutional

fusion) που αναλύει ο Wessels μπορεί να γίνει κατανοητή με τη βοήθεια ενός αναλυτικού μοντέλου σχέσεων ΕΕ- κρατών, το οποίο αποδομεί μέχρι ενός σημείου το κράτος στα θεσμικά του μέρη και εξετάζει τις επιμέρους διαδράσεις, διαπλοκές και θεσμικές συγχωνεύσεις μεταξύ Ευρωπαϊκών και εθνικών οργάνων. Οι ευρωπαϊκές και οι κρατικές πολιτικές παράγονται έτσι μέσω μιας 'πολυεπίπεδης πολιτικής διαδικασίας' (Marks, Scharpf, Schmitter & Streeck 1996), η οποία δίνει λύσεις αλλά και δημιουργεί νέα ζητήματα για τις στρατηγικές των πολιτικών και κοινωνικών δρώντων. Όπως αναλύει ο Jeremy Richardson (1996), βασιζόμενος στο έργο των Peters, Mendrinou, Weiler και άλλων, η σύγχυση των ορίων μεταξύ του Ευρωπαϊκού και του εθνικού είναι ιδιαίτερα εμφανής στο πεδίο της εφαρμογής των Ευρωπαϊκών πολιτικών. Αλλά ταυτόχρονα, όπως τονίζει ο Richardson, το πεδίο αυτό δίνει αμφίρροπα συμπεράσματα όσον αφορά στο μέλλον της κρατικότητας: απόπειρες ηθελωμένης απόκλισης (ή παραβίασης) κατά την εφαρμογή μίας Ευρωπαϊκής πολιτικής ή μίας νομικής ρύθμισης συχνά οφείλονται σε συμμαχιές δρώντων με κυρίαρχο εθνικό προσανατολισμό.

Τα ανοικτά συμπεράσματα ανάλυσεων όπως αυτές του Richardson τα συμμερίζονται ορισμένοι από τους συνεργάτες των Kassim & Menon (1996), οι οποίοι θεωρούν τη σχέση κράτους-ΕΕ ως το κύριο ερευνητικό αντικείμενο για την πολιτική ανάλυση της Ευρωπαϊκής ενοποίησης. Όπως φαίνεται σαφέστατα και στην εξαιρετικά διεξοδική και εμπειριστατωμένη μελέτη του Greenwood (1997), η διαδικασία λήψης αποφάσεων στην ΕΕ είναι, βέβαια, 'πολυεπίπεδη', αλλά αν αποπειραθούμε να εντοπίσουμε τους παράγοντες που παίζουν κύριους ρόλους σε διαφορετικούς τομείς θα δούμε ότι στοιχεία παραδοσιακών προσεγγίσεων (νεολειτουργισμού, διακρατικών σχέσεων) είναι χρήσιμα για την ανάλυση συγκεκριμένων όψεων της ΕΕ. Παρόλη τη χρησιμότητα του ΝΙ για την ανάλυση των θεσμικών διαδράσεων και διαπλοκών στη διαδικασία εξευρωπαϊσμού, η ανάγκη για έναν πλουραλισμό προσεγγίσεων πηγάζει και από το μεταβατικό στάδιο στο οποίο βρίσκεται το υπό διαμόρφωση πολιτικό σύστημα της ΕΕ (για μία αναλυτική διαπραγμάτευση δες Lavdas 1997: κεφ. 2).

Θα πρέπει επίσης να διασαφηνιστεί το επίπεδο στο οποίο εφαρμόζονται προσεγγίσεις που βασίζονται στο ΝΙ. Κύριο πεδίο εφαρμογής του ΝΙ υπήρξε η ανάλυση των εσωτερικών, εθνικών δομών (π.χ. Hall 1986, March & Olsen 1984, Steinmo κ.α. 1992). Είναι ευνόητο ότι η εφαρμογή του ΝΙ στο Ευρωπαϊκό επίπεδο ή στο επίπεδο των θεσμικών συγχωνεύσεων προϋποθέτει μία ευελιξία και προσαρμοστικότητα των εθνικών θεσμών σαφώς μεγαλύτερη

από αυτή που επέτρεπαν οι προηγούμενες αναλύσεις του ΝΙ. Αλλά είναι επίσης γεγονός ότι η άποψη του ΝΙ για τη μακροβιότητα των θεσμικών ρυθμίσεων εξακολουθεί να βρίσκει κάποια εφαρμογή και στο εθνικό επίπεδο. Είναι π.χ. ενδιαφέρον αλλά και αρκετά δύσκολο το αναλυτικό πέρασμα από τη σύγκλιση εθνικών πολιτικών (policy convergence) στη σύγκλιση εθνικών θεσμών (institutional convergence) (δες Rometsch & Wessels 1996, Lavdas 1997). Ένα άλλο σημαντικό παράδειγμα είναι το μείγμα αντιστάσεων και συγχωνεύσεων στη διαδικασία μετασχηματισμού του κράτους πρόνοιας. Στον τομέα αυτό οι διαδικασίες διεθνοποίησης και εξευρωπαϊσμού προκαλούν αλλαγές που αντανάκλουν το μείγμα σύγκλισης και εθνικών θεσμικών χαρακτηριστικών που εμμένουν (δες Meny & Rhodes, υπό έκδοση).

Οι διαδικασίες θεσμικής διαπλοκής και μερικής θεσμικής σύγκλισης σημαίνουν ότι το Ευρωπαϊκό επίπεδο ανάλυσης αποκτά μία δεσπόζουσα θέση, αλλά και ότι τόσο η θεωρητική όσο και η πρακτική προσέγγιση του Ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος είναι πολυεπίπεδες και πλουραλιστικές.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Andersen, S. & Eliassen, K. (1991). 'European Community Lobbying', *European Journal of Political Research*, 20.
- Cvetkovich, A. & Kellner, D. (1996). *Articulating the Global and the Local*. Boulder: Westview Press.
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goldsmith, M. (1993). 'The Europeanization of Local Government', *Urban Studies*, 30.
- Gunther, R., Diamandouros, P.N., & Puhle, H.J. eds. (1995). *The Politics of Democratic Consolidation: Southern Europe in Comparative Perspective*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Hall, P. (1986). *Governing the Economy: The Politics of State Intervention in Britain and France*. Oxford: Oxford University Press.
- Hix, S. (1994). 'Approaches to the Study of the EC: The Challenge to Comparative Politics', *West European Politics*, 17.
- Ladrech, R. (1994). 'Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France', *Journal of Common Market Studies*, 32.
- Lavdas, K. (1996). 'The Political Economy of Privatization in Southern Europe', in D. Braddon & D. Foster, eds., *Privatization*. London: Ashgate.

- Lavdas, K. (1997). *The Europeanization of Greece: Interest Politics and the Crises of Integration*. London: Macmillan.
- Lavdas, K. & Mendrinou, M. (1995). 'Competition Policy and Institutional Politics in the European Community', *European Journal of Political Research*, 28.
- Machin, H. (1990). 'Introduction', in P. Hall et al., *Developments in French Politics*. London: Macmillan.
- Majone, G. ed. (1996). *Regulating Europe*. London: Routledge.
- March, J. & Olsen, J. (1984). 'The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life', *American Political Science Review*, 78.
- McGowan, L. & Wilks, S. (1995). 'The First Supranational Policy in the European Union: Competition Policy', *European Journal of Political Research*, 28.
- Mendrinou, M. (1996). 'Non-Compliance and the European Commission's Role in Integration', *Journal of European Public Policy*, 3.
- ... (forthcoming). *Integration and Enforcement*. Oxford: Oxford University Press.
- Meny, Y. & Rhodes, M. (forthcoming). *A New Social Contract? Charting the Future of European Welfare*. London: Macmillan.
- Molle, W. (1997). *The Economics of European Integration*. Third Edition. London: Ashgate.
- Mowlana, H. et al. eds. (1992). *Triumph of the Image*. Boulder: Westview Press.
- Peters, B.G. (1994). 'Agenda-setting in the European Community', *Journal of European Public Policy*, 1.
- Richardson, J.J. (1996). 'Eroding EU Policies: Implementation Gaps, Cheating and Re-Steering', in J.J. Richardson, ed., *European Union: Power and Policy-Making*. London: Routledge.
- Risse-Kappen, T. (1991). 'Public Opinion, Domestic Structure and Foreign Policy in Liberal Democracies', *World Politics*, 43.
- Rosenau, J. (1992). 'Governance, Order and Change in World Politics', in J. Rosenau & E.O. Czempiel, eds., *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sartori, G. (1996). *Comparative Constitutional Engineering*. London: Macmillan.
- Sbragia, A. ed. (1992). *Euro-Politics: Institutions and Policy-Making in the New European Community*. Washington: The Brookings Institution.

- Steinmo, S. et al. (1992). *Structuring Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tsoukalis, L. (1997). *The New European Economy*, Third Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Weiler, J.H. (1991). 'The Transformation of Europe', *Yale Law Journal*, 100.
- Wendt, A. (1994a). 'Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics', *International Organization*, 48.
- ... (1994b). 'Collective Identity Formation and the International State' *The American Political Science Review*, 88.